

NDIKIMI I KOMITETIT MBROJTJA KOMBËTARE E KOSOVËS NË LUFTËN ÇLIRIMTARE TË SHOTË GALICËS

Gjatë vitit 1918 mbi Kosovë nuk ngrohte dielli i lirisë. Pasi austriakët e humbën luftën, serbët kërkonin dorëzimin e saj, por Kosova nuk u dha. Si çdoherë vendosi të përballej me armikun. Në krye të kësaj lufte u vu Komiteti i Kosovës, i cili me programin kombëtar e demokratik ushtroi ndikim të rëndësishëm në jetën politike të popullit shqiptar gjatë viteve 1918-1924. Komiteti luajti një rol të rëndësishëm në mbrojtjen e interesave të kombit dhe të shtetit shqiptar kundër pretendimeve të Fuqive të Mëdha dhe shteteve fqinje e veçmas kundër planeve dhe politikës antishqiptare të shovinistëve serbomedhënj.

E formuar kryesisht nga patriotët kosovarë, të cilët ndodheshin brenda kufijve të Shqipërisë politike, kjo organizatë i përfaqësonte dhe i mbronte jo vetëm të drejtat dhe interesat e emigrantëve kosovarë e të popullit të Kosovës, por të mbarë kombit shqiptar. Përveç degëve ilegale që vepronin në Kosovë, ky komitet përpiloi programe dhe udhëhoqi Lëvizjen Çlirimtare në Kosovë.¹ Vlen të theksohet fakti se çeta e

¹ Zamir Shtylla, *Rreth krijimit dhe veprimtarisë së Komitetit "Mbrojtja Kombëtare e Kosovës" në vitet 1918-1920*, "Studime Historike", nr. 3, Tiranë 1986, f. 97.

Shotë dhe Azem Galicës ishte pararojë e të gjitha çetave në Kosovë dhe pa dyshim që bashkëpunimi dhe ndikimi i Komitetit të Kosovës mbi këtë çetë ishte tejet i madh.

Populli i cili nuk pajtohej me robërinë, me copëtimin e territoreve shqiptare dhe me pushtimin nga të huajt në qenien e tij përherë kishte të vetmin synim të shenjtë - lirinë, andaj nga gjiu i tij dolën bijtë e lirisë, luftëtarë të shquar. Bashkë me shokë në mbrojtje të atdheut u vu edhe Shotë Galica. Ajo dëshmoi se trimëreshat shqiptare në luftë kundër okupatorit e përdorin pushkën krah për krah me burrat. Themelimi i Komitetit të Kosovës më 1918 dhe aktiviteti i tij kombëtar për çlirimin e Kosovës ndikoi pozitivisht tek heroina shqiptare, duke çmuar se koordinimet në nivel kombëtar do të jepnin rezultate më efikase çlirimtare. Dëshmi për këtë është fakti se krahas veprimtarisë diplomatike Komiteti organizonte dhe udhëhiqte lëvizjen nacionalçlirimtare, rezistencën e armatosur të popullit me forca kombëtare.²

Niste vallja e luftës së gjatë ku Shota zë “radhë si grua e vetme midis burrave dhe luftëtarëve të çetave kryengritëse të Kosovës.” Akti i paparë i Qerimes përmbyste mentalitetet dhe hynte në histori. Një jetë luftë e përbashkët kushtuar lirisë si ushtarë, organizatore, udhëheqëse.³

² Eqber Skendi, *Hoxhë Kadria*, f. 42, Prishtinë, 1992.

³ Dr. Vanghel Kasapi, *Legjendarët e Albanisë së vogël*, f. 22, revista “Mbrotjtja” nr. 7-12, Tiranë, 1995.

Çetat komandoheshin nga trima të shquar dhe vepronin në bazë të një programi të formuluar nga Komiteti. Këtë program të rëndësishëm kombëtar e përkrahu dhe e respektoi edhe trimëresha Shotë Galica. Serbët bënë kudo masakra të mëdha mbi popullsinë shqiptare. Për këto ngjarje trishtuese dhe rrëqethëse informonin edhe korrespondentët dhe përfaqësuesit e huaj diplomatikë. Sipas të dhënave të Komitetit të Kosovës, brenda një periudhe të shkurtër në trevat shqiptare u zhdukën afro 200.000 shqiptarë.⁴ Ato ngjarje të jashtëzakonshme ndikuan në zgjerimin e lëvizjes çlirimtare në Kosovë. Pa dyshim që ndikim të madh ushtruan edhe te Shota, tek e cila u shtuan urrejtja kundër armikut dhe vendosmëria për rezistencë të organizuar kombëtare. Në ato çaste të vështira Komiteti i Kosovës i bënte thirrje popullit që të tregonte guxim dhe ta kundërshtonte pushtuesin.⁵

Drama e Kosovës Shotës i krijoi një privilegj, ia fshihi jetën e zakonshme, duke i zbuluar tek ajo vetitë e jashtëzakonshme. Si udhëheqës i lëvizjes çlirimtare në Kosovë Komiteti përgatiti programin e përgjithshëm të kryengritjes së vitit 1919 në Kosovë, që ishte platformë dhe mbështetje e luftës.⁶ Kësaj thirrjeje çlirimtare iu përgjigj në radhë të parë çeta e Shotë e Azem Galicës, të cilët me çetën prej 50-60 luftëtarësh kaluan në Preko-

⁴ Muin Qami - Gazmend Shpuza, KMKK. "Zëri i popullit" 7 nëntor 1978, Tiranë.

⁵ AQSH Fondi i Komitetit të Kosovës 846, dosja 50/1, dok. nr. 34.

⁶ Lush Culaj, *Komiteti Mbrojtja Kombëtare e Kosovës 1918-1924*, Instituti Albanologjik i Prishtinës, f. 79, Prishtinë, 1997.

rupë tek atdhetari Sadik Rama.⁷ Në informacionet dërguar Komitetit në Shkodër nga perfaqësuesit e tij në Kosovë theksohej, ndër të tjera: "Populli është i gatshëm për kryengritje, sepse më keq nuk ka se si të bëhet".⁸ Pas suksesit fillestar të kryengritësve në maj 1919, për shkak të superioritetit të ushtrisë jugosllave, kryengritësit filluan të thyhen, por Shotë Galica bashkë me një grup luftëtarësh luftoi trimërisht gjatë kalimit të Drinit të Bardhë, i cili u skuq nga gjaku i shqiptarëve.

Fizionominë e çetave të Kosovës e të Galicës e përfytyrojmë kur analizojmë programin e kryengritjes së vitit 1919. Aty vërehen qëllimet, karakteri, organizimi, taktika, disiplina, etj. Ky program ngërthente në vete katër vlera historiko-ushtarake: përmbajtja patriotike; shtrirja e qëndrushmëria e luftës; lëvizja e organizuar; pjekuria në vendime, siç ishin:

- Asnjë kryengritës nuk guxon me i damtue shkiet e vendit veç atyne qe qenrojnë me armë në dorë kunder qellimit shqiptar, pika 1.

- Pikat 2, 3, 7 dëshmojnë rregullin, pastërtinë morale e kujdesin ndaj çdo gjëje popullore.

- Pika 6 përcakton qëndrimin e prerë ndaj tradhtarëve.

- Çetave shqiptare u ndalohet qëndrimi jonjerëzor ndaj të vrarëve dhe të plagosurve armiq, pika 4, etj.

Duke filluar nga largpamësia, qartësia politike dhe maturia në realizimin e këtij programi, kërkohej të mos

⁷ Ajet Haxhiu, *Shote dhe Azem Galica*, f. 75, Tiranë, 1982.

⁸ AQSH, Fondi 846, dosja 50/1, dok. nr. 708.689.00.

kalohej nga mllesi në ekstremizëm, siç vepronin shovinistët serbë.⁹ Në vijimësi të këtyre direktivave të komitetit, Qazim Bakalli më 7 janar 1920 informon Kryesinë e Komitetit se Azem Galica me shokë është duke vepruar në rrugën Pejë-Mitrovicë, kurse në letërën e 8 janarit 1920 kryetari i Komitetit të Kosovës, Kadri Prishtina, informon Niman Ferizin, ndër të tjera, se Azem Bejta i kishte marrë urdhërat e nevojshëm për veprim nëpërmjet Beqir Vokshit.¹⁰ Nga të dhënat e Komitetit të Kosovës informohemi se në janar-shkurt 1919 vetëm në tetë krahina të Kosovës ishin vrarë 11.928 veta, ndërsa janë djegur e shkatërruar 6.109 shtëpi.¹¹

Pas dështimit të kryengritjes forcat çlirimtare u nisën drejt Shqipërisë Veriore, ku Komiteti i Kosovës angazhohej për përkujdesje ndaj tyre. Si çdoherë, në mesin e luftëtarëve ndodhej edhe Shota. Pas udhëzimeve nga udhëheqësit e Komitetit të Kosovës, e veçanërisht të atyre nga Hasan Prishtina, çeta e Shotë dhe Azem Galicës po përgatitej përsëri për të kaluar në trevat e Kosovës. Përveç pajisjeve luftararake trimat morën më vete edhe libra shqip, si dhe organin e Komitetit të Kosovës, gazetën "Populli".

Kudo që kalonte Shota me shokë apelonte për qëndresë, duke kundërshtuar propagandën e pushtuesit dhe të veglave të tij që përpiqeshin të mbillnin demoralizim, defetizëm dhe përçarje, grumbullonte ndihma

⁹ AQSH, Fondi 846, dosja nr. 2, dok. nr. 708.045, dr. Vangjel Kasapi, pun. i cit., f. 23.

¹⁰ AQSH, Fondi 846, dosja 54, f. 57.

¹¹ Ajet Haxhiu, vepra e cit., f. 85.

për Komitetin e Kosovës dhe shpërndante gazetën “Populli” e materiale të tjera, nëpërmjet të cilave ndriçonte situatën dhe nevojën për unitet e vetëdije kombëtare. Çeta e Shotë dhe Azem Galicës mbante korrespondencë të rregullt me Komitetin e Kosovës, i cili ishte nervi dirigjues i lëvizjes patriotike të Kosovës. Gjithashtu, lidhur me gjendjen alarmante në trevat e Kosovës pjesëtarët e kësaj çete e informonin gazetën “Populli”, e cila ishte bërë organ luftarak dhe mobilizues për trimat e çetave shqiptare.¹² Me sugjerimet nga Komiteti i Kosovës çeta e Shotë dhe Azem Galicës inicone formimin e çetave të tjera dhe bashkëpunonte me to në favor të çlirimit kombëtar. Duke u nisur nga udhëzimet e Komitetit të Kosovës, gjatë muajve të verës 1920, në shumë treva të Kosovës u mbajtën tubime të lëvizjes.¹³ Sipas të dhënave të Komitetit të Kosovës, në këtë periudhë ishte aktive sidomos çeta e Shotë dhe Azem Galicës.

Kjo çetë luftoi pandërprerë, ndërsa për luftërat dhe rezultatet e arritura në to informohej Komiteti i Kosovës. Kjo vërtetohet edhe në njërën nga letrat e korrespondentëve dërguar Komitetit nga malet, që përshkruante këto ngjarje, ku thuhej: “Po u shkruajmë mbas letrës që kemi marre prej Azem Galicës... ushtarët serbë e kanë filluar pushkën”.¹⁴

¹² *Po aty*, f. 85.

¹³ Mr. Ibrahim Çitaku, *Azem Bejta dhe veprimtaria luftarake e çetave të Drenicës*, f. 225, Prishtinë 1996.

¹⁴ AQSH, Fondi 846, dosja 35, f. 25-27, dok. nr. 706.817. Ajet Haxhiu, vep. cit., f. 99.

Në ballë të rezistencës kundër pushtuesve, me armë në dorë, ishte edhe Shotë Galica. Arma i ka shoqëruar kaçakët gjatë gjithë jetës. Ajo ishte pjesë përbërëse e jetës së tyre, të cilën e ruanin me admirim dhe në çdo rrezik mbështeteshin në të.¹⁵ Edhe Shota përmes shënjestrës së pushkës shikonte jetën, realitetin dhe ardhmërinë kombëtare.

Pikërisht përmes synimit të armatimit Komiteti i Kosovës u përcaktua për kryengritje kombëtare që synonte çlirimin e atdheut. Numerikisht me e madhja çeta e Shotë dhe Azem Galicës ua lëshoi kushtrimin çetave të tjera kosovare që të radhiteshin me shpejtësi dhe pa frikë përballë ushtrisë serbe dhe ta mbronin me forcën e armës jetën e popullit të tyre.¹⁶ Pas shumë aksioneve të çetave çlirimtare gjatë vitit 1920, lëvizja në krye të së cilës qëndronin Shotë dhe Azem Galica vendosi që shumica e luftëtarëve të çetave të shkonin për dimërim në Shqipërinë Veriore - Malësi dhe në Shkodër. Në përpjekjet çlirimtare të vitit 1920 Shotë Galica nuk shkëlqeu vetëm me trimërinë e saj, por edhe me aftësitë gjatë drejtimit të grupeve çlirimtare në luftë të pabarabartë me ushtrinë serbe.

Në ditët e para të muajit tetor 1920 edhe Shotë dhe Azem Galica, bashkë me çetën e tyre arritën në Shkodër. Lidhur me këtë Komiteti i Kosovës, në një letër dërguar qeverisë në Tiranë, më 6 tetor 1920, ndër

¹⁵ Dr. Fazli Sylja, *Poezia popullore shqiptare e kaçakëve*, Instituti Albanologjik i Prishtinës Prishtinë 1982, f. 93.

¹⁶ AQSH, Fondi 846 dosja 54. dok. nr. 58.

të tjera, shkruante: “Serbët në Kosovë po i rreptsojnë ndjekjet e tyre si kundër popullit ashtu edhe kundër çetave. Azem Galica erdhi këtu dhe në emër të çetave të Kosovës kerkon e deshiron prej nesh instruksionët e duhura”.¹⁷

Shotë e Azem Galica me çetën e tyre i kaluan muajt më të vështirë të dimrit të viteve 1919-1926 në territorin e Shqipërisë politike. Zakonisht udhëtimet i bënë në këmbë, duke kaluar rrugë të gjata dhe të rrezikshme. Dimrin e 1920-s fillimisht u vendosën në ndërtesën e Komitetit të Kosovës e pastaj në një shtëpi tjetër në Shkodër së bashku me Sadik Ramën.¹⁸

Kur kosovarët arrinin në Shkodër dhe në qytete të tjera të Shqipërisë politike nuk mund të kalonim pa u përshëndetur me respektin më të thellë nga qytetarët dhe fshatarët vendës dhe veçmas e nderonin së tepërmi “sokoleshën e maleve”, siç e quanin me admirim, Shotën.

Ajo zuri vend në zemrat e patriotëve të të gjitha trevave shqiptare. Qëndrimi i Shotës në Shkodër, si dhe takimet dhe bisedat e saja të vazhdueshme me anëtarë të Komitetit të Kosovës, e sidomos me Hasan Prishtinën dhe Bajram Currin, ndikuan shumë në ngritjen e vetëdijes kombëtare tek ajo. Në një mbledhje, që u mbajt më 1920 me patriotët kosovarë që gjendeshin në Shkodër, luftëtarët e çetave i mbështetën plotësisht qëndrimet e Komitetit të Kosovës dhe vizionin e udhëheqesve të tyre për çlirim kombëtar.

¹⁷ Ajet Haxhiu, vep. cit., f. 152.

¹⁸ *Po aty*.

Mirëpo, ashtu siç e përcillnin gjendjen në Kosovë udhëheqësit e Komitetit të Kosovës dhe luftëtarët e lirisë nga Shkodra, edhe pushteti okupues serb përcillte çdo lëvizje të tyre drejt Kosovës.¹⁹ Serbët gjatë janarit 1921 i vazhduan operacionet e tyre ushtarako-policore në Kosovë.²⁰ Gjatë majit 1921 të gjitha çetat çlirimtare u kthyen në Kosovë për ta vazhduar luftën çlirimtare. Shota dhe Azemi u kthyen të fundit në Kosovë për shkak se e tillë ishte kërkesa e Hasan Prishtinës dhe si arsye e dytë ishte se Shota nuk ishte mirë me shëndet.²¹ Gjatë dimrit 1920-1921 serbët kishin vazhduar djegiet, plaçkitjet dhe masakrimet mbi popullin shqiptar. Vetëm në rrethin e Pejës u dogjën 420 shtëpi dhe u masakruan 231 veta, kurse në Rugovë dogjën e plaçkitën në tërësi 13 fshatra me 410 shtëpi dhe vranë 846 veta.²² Këto krime ishin shumë rrëqethese edhe për Shotën, e cila sapo u kthye në malet e Kosovës i rifilloi veprimet luftarake kundër forcave okupuese serbe.

Me formimin e Zonës Neutrale të Junikut 1921-1923, aktiviteti i Komitetit të Kosovës në këtë zonë ishte tejet i madh. Komiteti, sidomos gjatë dimrit, bënte përpjekje që luftëtarëve t'ua mësonte shkrim-leximin. Aty u dallua veçanërisht Shota, e cila shquhej si gjithnjë ndër luftëtarët e lirisë. Ajo, ndër të tjera, thoshte: "Jeta pa dije është si lufta pa armë". Pas shpërbërjes së Zonës Neutrale veprimtaria dhe ndikimi

¹⁹ Bedri Tahiri, *Azem Bejtë Galica*, Prishtinë 1995, f. 84.

²⁰ *Besa Shqiptare*, Shkodër, 24 shkurt 1921, f. 4.

²¹ Mr. Ibrahim Çitaku, vepra e cit., f. 299.

²² AQSII, Fondi 846, dosja 57, gazeta "Bujku", 8.VII. Prishtinë.

i Komitetit të Kosovës te çetat çlirimtare u kufizua shumë për shkak të mundësisë së kordinimit të veprimeve që ishin shumë të vogla. Pavarësisht nga kjo lufta në Kosovë vazhdonte edhe më tej si rezultat i luftës së çetës së Shotës e Azemit dhe si rrjedhojë e kësaj u krijua zona e lirë në Drenicë e quajtur “Arbania e vogël”.²³

Shotë Galica mori pjesë edhe në shumë aksione të rëndësishme kundër armikut. Ajo kundërshtoi me vendosmëri politikën e dhunës e të terrorit të regjimit shovinist të Beogradit mbi popullsinë shqiptare, shpronësimin dhe shpërnguljen e saj për ta realizuar qëllimin e kolonizimit sllav të trevave shqiptare.²⁴ Pas vdekjes së Azemit, më 25-26.07. 1924,²⁵ Shota qëndroi në ballë të çetës luftarake. Se lëvizja çlirimtare në Kosovë e kishte pikëmbështetjen kryesore jashtë Kosovës, pra te Komiteti i Kosovës, tregon e dhëna se pas varrimit të Azemit, çeta e tij, me Shotën në krye, u drejtua për në Shkodër, ku qëndroi në familjet e Hasan Prishtinës dhe të Bajram Currit, me ç’rast e informoi Komitetin e Kosovës për gjendjen e lëvizjes çlirimtare në Kosovë. Njëkohësisht Shotë Galica kërkoi nga Komiteti i Kosovës, qarqet qeveritare shqiptare, nga opinioni publik shqiptar që të protestonin kundër masakrimeve të qeverisë së Beogradit mbi shqiptarët.

²³ Ajet Haxhiu, vep. cit., f. 189.

²⁴ *Historia e popullit shqiptar për shkolla të mesme*, Prishtinë 1995, f. 163.

²⁵ Dr. Limon Rushiti, *Lëvizja Kaçake në Kosovë 1918-1928*, Prishtinë 1981, f. 222.

Në shtator 1924 një delegacion i Komitetit të Kosovës, i përbërë nga Hasan Prishtina, Bajram Curri dhe Bedri Pejani, shkoi në Lidhjen e Kombeve në Gjenevë, ku me argumente prekëse u shpreh kundër terrorit serbomadn në Kosovë. Nga ana tjetër, qeveria jugosllave dëshironte shkatërrimin total të çetave të lirisë e gjithashtu në Tiranë të kishte një qeveri kukull në duart e saj.²⁶

Pavarësisht nga dështimi i kryengritjeve në ato vite, lëvizja kombëtare, duke pasur një platformë të caktuar kombëtare dhe një program të detajuar veprimi, në radhë të parë nga Komiteti i Kosovës, përfshinte pjesën më të madhe të viseve shqiptare të pushtuara. Çetat e shumta kryengritëse me aksionet e tyre të befasishme e mbajtjen në panik të vazhdueshëm pushtetin serb. të cilit i shkaktuan humbje të mëdha. Këto luftëra, nën udhëheqjen e trimave të shquar, ndër të cilët dallohej Shotë Galica, ndikuan në mbajtjen gjallë të moralit dhe të krenarisë kombëtare të popullit shqiptar. Pas rikthimit të Ahmet Zogut në pushtet në dhjetor 1924 dhe shkatërrimit të Komitetit Mbrojtja Kombëtare e Kosovës, Shota dhe luftëtarët e lirisë në Kosovë mbetën pa përkrahjen e kësaj organizate të shquar kombëtare, por, megjithatë, veprimtaria e saj kombëtare vazhdoi. Për lirinë e Kosovës Shota flijoi jetën. Ajo me tërë qenien iu përkushtua trimërisht luftës kundër fatkeqësisë së atdheut. Koha nuk ia dha fitoren për të cilën u

²⁶ Ajet Haxhiu, vep. cit., f. 254-255. AQSH Fondi i Ministrisë së Punëve të Jashtme, nr. 251, viti 1924, dosja 273, f. 5.

flijua, por e ardhmja ia dha të drejtën që e meritonte. Gjeneratave të ardhme ua la amanet idealet e lirisë, ua la armët e ngrohta, ua la shembullin se si duhet luftuar për liri dhe inspirimin që në të ardhmen të gabojnë sa më pak.